

УДК 341.231.14:349.2

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРАВА ЯК «ПРАВА ДРУГОГО ПОКОЛІННЯ»: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Юрій Древаль , Світлана Заїка***

**Національний університет
водного господарства та природокористування,
вул. Соборна, 11, Рівне, Україна, 33000,
e-mail: drevaly@ukr.net*

ORCID.ID: 0000-0002-7347-9433

***Державний біотехнологічний університет,
вул. Алчевських, 44, Харків, Україна, 61002,
e-mail: zaika.svitlana1975@gmail.com*

ORCID.ID: 0000-0001-8132-7643

Розглянуто питання щодо процесу формування та міжнародно-правового регулювання соціально-трудова права як «прав другого покоління». Сутність концепції «прав людини» полягає у класифікації чи групуванні прав людини за допомогою певних історичних критеріїв, що дає змогу простежити складний процес формування та поступового вдосконалення захисту прав і свобод людини. Наголос зроблено на виокремленні соціально-трудова чинника в загальній сфері соціальних прав.

Проаналізовано міжнародно-правові засади регулювання прав людини, в межах яких відповідні положення отримують нормативне закріплення у вигляді міжнародних стандартів. Відзначено, що універсальне утвердження ідеї прав людини на міжнародному рівні пов'язується із прийняттям Загальної декларації прав людини 1948 р.

Доведено та аргументовано положення про те, що деякі компоненти «прав другого покоління» було задекларовано та закріплено в 1919 р. в Статуті та первинних документах Міжнародної організації праці (МОП). Встановлено, що перші конвенції МОП були спрямовані не лише на регулювання умов праці, а й на забезпечення соціального захисту працівників, що засвідчує і тодішнє міжнародне визнання соціально-трудова права як складової загальної системи прав людини. Відтак якраз тодішньою діяльністю МОП було закладено фундамент міжнародних трудова та соціально-трудова стандартів, а водночас і початки формування на міжнародному рівні «прав другого покоління».

Ключові слова: права людини, покоління прав людини, соціально-економічні права, верховенство права, міжнародні стандарти.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.012>

Постановка проблеми. Соціальні та соціально-економічні права охоплюють питання охорони здоров'я, трудова права, права профспілок, соціальні пільги та пенсії, а також деякі супутні проблеми, такі як житло, права конкретних соціально незахищених груп тощо. Невід'ємну складову соціально-економічних прав становлять соціально-трудова права, які охоплюють сферу праці та найперше регулюють відносини між працівником і роботодавцем, забезпечуючи правовий захист обох сторін, а також відносини між працівниками, роботодавцями та державою (такі права охоплюють відносини, пов'язані з правом на працю, на справедливу оплату праці, на безпечні і здорові умови праці, на відпочинок та на соціальний захист працівників).

Міжнародно-правове регулювання соціально-економічних та соціально-трудових прав має давню історію. Важливе значення щодо цього належить концепції «покоління прав людини», за допомогою якої видається можливим внести додаткову ясність у питання щодо складного процесу формування та поступового вдосконалення захисту прав і свобод людини в різних сферах суспільних відносин. Сутність цієї концепції полягає у класифікації чи групуванні прав людини за допомогою певних історичних критеріїв. Також важливо в цьому відношенні акцентувати увагу на міжнародно-правовому регулюванні прав і свобод людини, в якому наявні концепції знаходять практичне перевтілення у вигляді міжнародних норм та стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Природно, що концепції покоління прав у тлумаченні її автора Карела Васака (*Karel Vasak*) традиційно приділяли увагу західні вчені, які не були обтяжені класово-ідеологічними шорами. Проте віднедавна зазначеній проблематиці дедалі частіше присвячують власні праці й українські дослідники, зокрема А. Андрушко, М. Антонович, О. Дашковська, І. Литвиненко, В. Сичевський, О. Турута, Д. Шебаніц та І. Шумляєва. Для нашого дослідження непересічне значення має зауваження А. Андрушко, що «виникнення ідеї соціального права пов'язується в державі саме з концепцією прав людини «другого покоління», або «нового покоління» (до яких належить право на працю, на оплату праці, на охорону праці тощо), сутність якого в обов'язку держави забезпечувати такі закони, які стоятимуть на охороні та захисті цих прав» [5, с. 14]. Цінний аналітичний матеріал містять і ті праці, в яких акцентується увага на суперечностях концепції покоління прав людини. Наприклад, В. Сичевський підкреслює, що «права другого і третього покоління не завжди визнаються як такі» [14, с. 321]. Утім, у спеціальному дослідженні С. Домарацького (*S. Domaradzki*) та його колег, у якому сучасний дискурс прав людини розглядається у зв'язку з концепцією К. Васака, на основі майже півстолітнього досвіду її існування обґрунтовується, що, попри тривалу й доволі гостру критику з боку опонентів, поділ прав людини на покоління став корисним інструментом для систематизації наукового дискурсу, а також для аналітичної роботи науковців, експертів і правозахисників [3, с. 423–424]. Водночас сьогодні поки що залишаються недостатньо з'ясованими окремі аспекти концепції «прав людини», зокрема і щодо започаткування процесу міжнародно-правового регулювання соціально-трудової та соціальної сфери суспільних відносин.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є з'ясування процесу формування та міжнародно-правового регулювання соціально-трудових прав як складової «права другого покоління». Досягнення зазначеної мети завдячує виконанню наступних дослідницьких завдань: розкрити сутність сучасних дискусій на тему «покоління прав», охарактеризувати соціальний аспект у змісті базових міжнародно-правових документів, проаналізувати та систематизувати основні документи Міжнародної організації праці, які були прийняті в 1919 р. (хронологічне уточнення вимагається якраз для з'ясування початків участі міжнародних організацій у справі формування соціально-трудових прав як «прав другого покоління»).

Методологічна основа дослідження. Методологічну основу дослідження складає діалектичний метод, на основі чого виявляються загальні закономірності розвитку прав людини як основи сучасного цивілізаційного розвитку. Повноцінне розкриття дослідницької проблематики завдячує використанню необхідної кількості загальнонаукових та спеціальних методів, а саме – загальнонаукових

методів аналізу та синтезу, узагальнення й абстрагування, індукції та дедукції, а також спеціалізованих історичного, аксіологічного та порівняльно-правового методів. Застосування історичного методу обумовлено довготривалим процесом зародження та вдосконалення соціального права, яке розтягнулося у часі від періоду античності (поява в зародковому стані різнобічних концепцій захисту прав людини) і до сьогодення (з проміжним етапом у ХХ ст., якому й властиве міжнародно-правове оформлення соціального захисту працівників). За критеріями аксіології станом забезпечення прав та свобод як основоположної цінності визначаються усі інші аспекти державної політики. Порівняльно-правовий метод застосовувався з метою зіставлення базових документів міжнародних документів у сфері соціальних та соціально-трудова прав, що якраз і надало можливість уточнити особливості початкової стадії формування соціально-трудова прав як «прав другого покоління».

Виклад основного матеріалу. Захист прав людини, як стверджується у виданні Оксфордського університету під назвою «Вступ до прав людини», – це динамічний процес, заснований на розвитку вимог та зміні поглядів на те, чого вимагають права людини [1, р. 162]. Наголос на такій динамічності чітко простежується і в концепції «трьох поколінь прав людини», автором якої став французько-чеський юрист Карел Васак (*Karel Vasak*; 1929–2015).

У 1970-х рр., обіймаючи посаду юридичного радника ЮНЕСКО, він запропонував розділяти історичну спадщину та перспективи розвитку прав людини на «три покоління». Суто формально такі покоління загалом мали відповідати гаслам Великої французької революції: перше покоління – громадянські та політичні права (*liberte*); друге – соціально-економічні та культурні права (*egalite*); третє – права колективні чи солідарні (*fraternite*) [4].

Згідно із зазначеною концепцією, до прав другого покоління належать соціальні, економічні, культурні права, або в більш лаконічному вигляді – соціально-економічні права. Формування таких прав безпосередньо пов'язане з цивілізаційним розвитком суспільних відносин та розповсюдженням цінностей гуманізму, найперше – поширенням ліберальних ідей, які вимагали поваги до людської гідності та реального забезпечення соціальної справедливості, зокрема – і у сфері праці.

Усі зазначені права належать до позитивних прав, які вимагають безпосереднього втручання держави та відповідного правового регулювання, тоді як права першого покоління іноді називають негативними, а права другого покоління – позитивними, оскільки негативні права передбачають утримання держави від втручання у сферу особистої свободи людини та її захист від посягань з боку інших осіб, тоді як позитивні права потребують активних організаційних, матеріальних і юридичних дій держави для їх реалізації.

Наприклад, І. Шумляєва стверджує, що віднесення соціальних прав «до цієї групи означає, що участь держави та суспільства в закріпленні й забезпеченні цих прав є обов'язковою, тому органи державної влади повинні дотримуватися доволі жорстких вимог в частині формування засад соціальної системи» [15, с. 27]. Водночас, на що звертає увагу І. Іванків, «слід зазначити, що поділ на негативні й позитивні права є умовним і почасти відображає поділ на свободу від держави (права першого покоління) і свободу через державу (права другого покоління)», причому зазначена умовність полягає в тому, що «як перші, так і другі права потребують від держави певних дій» [10, с. 25].

Соціально-економічні права становлять невід'ємну складову загальної системи прав людини і громадянина. У доповіді «Генезис прав людини», яка розміщена на сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, акцентовано: «Людство на шляху утвердження прав і свобод людини пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більше коло осіб та відносин між ними...» [6]. Доволі часто та до появи цивілізованих відносин майже завжди відверта перевага належала якраз державам та правлячим колам, які приборкували численні народні виступи та використовували у власних цілях окремі успішні спроби повалити несправедливий лад (яскравим прикладом чого став більшовицький переворот та експлуатація компартійною верхівкою загалом пустопорожніх гасел на кшталт «заводи – робітникам», «землю – селянам»).

Початки ж повноцінної участі держави в забезпеченні соціально-економічних прав припадають уже на новітні часи, коли інтенсивно розпочалися процеси формування сучасних національних та міжнародно-правових систем. Сьогодні дискусійним залишається питання щодо причин започаткування та повноцінного ствердження таких прав. Дехто у зв'язку з цим підкреслює значущість посилення боротьби за соціально-економічні та культурні права, що відображало потребу суспільств у демократизації та «соціалізації» державної політики [11, с. 200].

Першим і нині найбільш довершеним міжнародним вираженням універсальних невід'ємних прав людини стала Загальна декларація прав людини, яку було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. Одним з основоположних прав, яке було закріплене в Декларації, є право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. До соціальних та соціально-трудова прав, окрім іншого, в ній віднесено право на працю, на рівну оплату за рівну працю, на справедливую і задовільну винагороду, на створення професійних спілок, на відпочинок тощо. Зокрема, в п. 1 ст. 23 Декларації вказано: «Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття» [9].

Прийняття Декларації, на що звертає увагу П. Рабінович, «започаткувало формування нової, так би мовити, «праволюднинної» галузі міжнародного права» [13, с. 16]. У складних умовах сьогодення наведені положення не лише не втратили власної актуальності, а й набули додаткового смислу. Наприклад, як зазначають С. Добрянський та Ю. Фартух, саме після завершення Другої світової війни «вперше в історії людської цивілізації було зафіксовано каталог основоположних прав та свобод людини», а відтак «розпочався процес інституціоналізації системи міжнародних стандартів прав людини» [7, с. 106].

Більш конкретні приписи у сфері соціальних і культурних прав людини містить Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, який прийнято 16.12.1966 р. і який підписано одночасно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, причому цей пакт базується на постулаті про те, що економічні, соціальні та культурні права є невід'ємними так само, як і громадянські та політичні права [12].

Відтак не випадково у фаховій літературі сформувався підхід, відповідно до якого на міжнародному рівні ідея прав людини повноцінно утвердилася якраз у Загальній декларації прав людини, а більш детальне закріплення дістала в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. Так, Дж. Донеллі (*Jack Donnelly*) зазначає, що, за незначними винятками, проблема прав людини не була об'єктом міжнародних відносин аж до завершення Другої світової війни [8, с. 15].

Проте якраз на міжнародному рівні окремі права, які нині належать до прав другого покоління, були задекларовані та нормативно закріплені дещо раніше, передусім у Статуті та первинних актах Міжнародної організації праці 1919 р. У Преамбулі Статуту МОП чітко заявлено, що загальний та міцний мир може бути встановлений лише на основі соціальної справедливості, а також окреслено і завдання у сфері вдосконалення соціально-трудових відносин: «Беручи до уваги, що існують умови праці, що тягнуть за собою несправедливість, злиденність та страждання для великої кількості людей, що породжує невдоволення, яке наражає на небезпеку мир і згоду в усьому світі; та беручи до уваги нагальну необхідність поліпшення цих умов шляхом, наприклад: регламентації робочого часу, включаючи встановлення максимального робочого дня та робочого тижня; регламентації набору робочої сили; боротьби з безробіттям; гарантії заробітної плати, що забезпечує задовільні умови життя; захисту робітників від хвороб, професійних захворювань та від нещасних випадків на виробництві; захисту дітей, підлітків та жінок; пенсій за старістю та інвалідністю тощо...» [2].

Вже на першій сесії Міжнародної конференції праці (МКП), яка розпочала роботу 29 жовтня 1919 р., прийнято перші шість конвенцій, що й знаменувало початок ствердження міжнародного врегулювання соціально-трудових відносин. Це конвенції про робочий час у промисловості, про безробіття, про охорону материнства, про працю жінок у нічний час, про мінімальний вік для прийому на роботу в промисловості та про нічну працю підлітків у промисловості (табл. 1).

Таблиця 1

Конвенції Міжнародної організації праці, прийняті в 1919 р.

№ конв.	Назва конвенції	Статус конвенції
1	Конвенція про обмеження тривалості робочого часу на промислових підприємствах до 8 годин на день та 48 годин на тиждень	Чинна
2	Конвенція про безробіття	Чинна
3	Конвенція про охорону материнства (до і після пологів)	Переглянута у 1952 р.
4	Конвенція про працю жінок у нічний час	Переглянута у 1934 р.
5	Конвенція про мінімальний вік приймання дітей на роботу в промисловості	Переглянута у 1937 р.
6	Конвенція про нічну працю підлітків у промисловості	Переглянута у 1948 р.

Зміст наведеної вище таблиці найперше свідчить про значущість соціально-трудових норм, які ухвалено понад століття тому і які й сьогодні складають важливий ресурс соціального права та соціального забезпечення (або в статусі безпосередньої сукупності чинних правових норм, або в статусі джерела для подальшого вдосконалення певної частки соціально-трудових відносин).

Водночас немає сумнівів і в тому, що в згаданих Декларації та Пакті міститься широкий і доволі розгалужений перелік соціальних прав, який не лише охоплює вже наявний досвід міжнародного врегулювання у соціально-трудових відносин, а й узагальнює основні підходи до врегулювання соціально-трудових відносин на основі природного права.

Висновки та перспективи подальших розвідок

З-поміж декількох класифікацій людських прав одне з чільних місць відводиться концепції «трьох поколінь прав людини». Ця концепція упродовж декількох десятиків років існування отримала і палке схвалення, і масив критичних

зауважень. Проте, не вдаючись у деталі дискусій щодо правомочності підходу до розподілу прав людини на три покоління, маємо визнати, що використання зазначеної концепції сприяє поглибленому розумінню сутності сучасних соціально-трудова відносин. Відтак у ній міститься значний потенціал і для сучасного розуміння прав і свобод людини взагалі.

Відзначено, що в основу «прав другого покоління» покладено системні зрушення у сфері забезпечення економічних, соціальних та культурних прав, тому природно, що початок повноцінного забезпечення таких прав на міжнародному рівні пов'язується зі змістом таких епохальних документів, як Загальна декларація прав людини 1948 р. та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.

Проте, за нашою оцінкою, саме на міжнародному рівні деякі з таких прав прийнято та погоджено світовою спільнотою значно раніше, що має пов'язуватися з формуванням та початковою діяльністю Міжнародної організації праці (МОП). Якраз ухвалення Статуту та прийняття перших конвенцій МОП ознаменувало новий етап упорядкування соціально-трудова відносин, який передусім полягав у міжнародному визнанні соціально-трудова прав як однієї з підвальных засад загальних прав і свобод людини. Відтак і початки формування «прав другого покоління» на міжнародному рівні мають пов'язуватися якраз із діяльністю цієї поважної організації, яка вже понад століття опрацьовує та успішно стверджує міжнародні трудові стандарти.

Список використаних джерел

- 1 Clapham A. *Human Rights: A Very Short Introduction*. New York : Oxford University Press, 2007. 193 p. URL: <https://lib.zu.edu.pk/ebookdata/Law/Human%20Rights%20a%20Very%20Introduction%20by-Clapham,%20Andrew.pdf> (дата звернення: 10.01.2026).
- 2 *ILO Constitution*. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-hanoi/documents/publication/wcms_818973.pdf (дата звернення: 12.02.2026).
- 3 Domaradzki S., Khvostova M., Pupovac D. Karel Vasak's Generations of Rights and the Contemporary Human Rights Discourse. *Human Rights Review*. 2019. Vol. 20. No. 4. P. 423–443. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12142-019-00565-x>.
- 4 Vasak K. Pour une troisième génération des droits de l'homme. *Studies and Essays on International Humanitarian Law and Red Cross Principles in Honour of Jean Pictet*. Geneva : The Hague, 1984. P. 837–850. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/a12244.pdf> (дата звернення: 20.02.2026).
- 5 Андрушко А. В. Призначення трудового права у соціальній державі. *Актуальні проблеми юридичної науки* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Двадцять осінніх юридичних читань “Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики”» (1–2 жовтня 2021 року, м. Хмельницький). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова, 2021. С. 13–15. URL: https://univer.km.ua/naukova-diyalnist/konferentsiyi-ta-naukovi-zakhody/zbirnyky-materialiv-mizhnarodnykh-naukovo-praktychnykh-konferentsiy-osinni-yurydychni-chytannya?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.01.2026).
- 6 Генезис прав людини. URL: <https://old.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/history/genesis/> (дата звернення: 06.02.2026).
- 7 Добрянський С., Фартух Ю. Міжнародні стандарти прав людини: поняття, ознаки, функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2025. Т. 12. № 4 (48). С. 105–115. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.48.105>.
- 8 Донеллі Дж. Права людини у міжнародній політиці. Львів : Кальварія, 2004. 280 с.

- 9 Загальна декларація прав людини : резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 03.01.2026).
- 10 Іванків І. Права людства : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 158 с. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/1/483674.pdf> (дата звернення: 20.02.2026).
- 11 Линник В. П., Костенко І. В. Генезис прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 198–202. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.29>.
- 12 Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 16.01.2026).
- 13 Світовий маніфест правового гуманізму. Загальна декларація прав людини як основа міжнародного та національного правозахисту : монографія / за ред. проф. П. М. Рабінювича. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПР України*. Львів : БФ «Медицина і право», 2018. Вип. 33. 180 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2630/1/Vypusk_33.pdf.
- 14 Сичевський В. Покоління прав людини та права на індивідуальну та колективну безпеку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Вип. 30. С. 317–324. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10202797>.
- 15 Шумляева І. Міжнародні та європейські засади забезпечення соціальних прав людини органами публічної влади. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11. № 1. С. 26–34. DOI: <https://doi.org/10.15421/152304>.

References

- 1 Clapham, A. (2007). *Human rights: A very short introduction*. New York : Oxford University Press. Retrieved from <https://lib.zu.edu.pk/ebookdata/Law/Human%20Rights%20a%20Very%20Short%20Introduction%20by-Clapham,%20Andrew.pdf>.
- 2 *ILO Constitution*. (n.d.). Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-hanoi/documents/publication/wcms_818973.pdf.
- 3 Domaradzki, S., Khvostova, M., & Pupovac, D. (2019). Karel Vasak’s generations of rights and the contemporary human rights discourse. *Human Rights Review*, 20(4), 423–443. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12142-019-00565-x>.
- 4 Vasak, K. (1984). Pour une troisième génération des droits de l’homme. In *Studies and essays on international humanitarian law and Red Cross principles in honour of Jean Pictet*. Geneva : The Hague, 837–850. Retrieved from <https://www.corteidh.or.cr/tablas/a12244.pdf>.
- 5 Andrushko, A. V. (2021). Pryznachennia trudovoho prava u sotsialnii derzhavi [The purpose of labour law in a social state]. In *Aktualni problemy yurydychnoi nauky : zb. tez Mizhnar. nauk.-prakt. konf. “Dvadtsiati osinni yurydychni chytannia ‘Prava liudyny v suchasnomu sviti: problemy teorii ta praktyky’”*. Khmelnytskyi : Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava im. Leonida Yuzkova, 13–15. Retrieved from https://univer.km.ua/naukova-diyalnist/konferentsiyi-ta-naukovi-zakhody/zbirnyky-materialiv-mizhnarodnykh-naukovo-praktychnykh-konferentsiy-osinni-yurydychni-chytannya?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
- 6 *Henezys prav liudyny* [Genesis of human rights]. (n.d.). Retrieved from <https://old.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/history/genesis/> [in Ukrainian].
- 7 Dobrianskyi, S., & Fartukh, Yu. (2025). Mizhnarodni standarty prav liudyny: poniattia, oznaky, funktsii [International human rights standards: concepts, features, functions]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”*. Seriya: Yurydychni nauky, 12(4), 105–115. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.48.105> [in Ukrainian].
- 8 Donnelly, J. (2004). *Prava liudyny u mizhnarodnii politytsi* [Human rights in international politics]. Lviv : Kalvaria [in Ukrainian].

- 9 *Zahalna deklaratsiia prav liudyny: rezoliutsiia 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON vid 10 hrudnia 1948 roku* [Universal Declaration of Human Rights: Resolution 217 A (III) of the UN General Assembly of December 10, 1948]. (1948). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].
- 10 Ivankiv, I. (2020). *Prava liudstva* [Rights of humanity]. Kyiv : Vaite. Retrieved from <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/1/483674.pdf> [in Ukrainian].
- 11 Lynnyk, V. P., & Kostenko, I. V. (2024). Henezys prav liudyny [Genesis of human rights]. *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia "Pravo"*, 82(1), 198–202. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.29> [in Ukrainian].
- 12 *Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava* [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights]. (n.d.). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text [in Ukrainian].
- 13 Rabinovych, P. M. (ed.). (2018). Svitovi manifest pravovoho humanizmu. Zahalna deklaratsiia prav liudyny yak osnova mizhnarodnoho ta natsionalnoho pravozakhystu [World manifesto of legal humanism. Universal Declaration of Human Rights as the basis of international and national human rights protection]. *Pratsi Lvivskoi laboratorii prav liudyny i hromadianyna Naukovo-doslidnoho instytutu derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovriaduvannia NAPR Ukrainy*, 33. Lviv : BF "Medytsyna i pravo". Retrieved from https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2630/1/Vypusk_33.pdf [in Ukrainian].
- 14 Sychevskyi, V. (2021). Pokolinnia prav liudyny ta prava na indyvidualnu ta kolektyvnu bezpeku [Generations of human rights and the right to individual and collective security]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, 30, 317–324. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10202797> [in Ukrainian].
- 15 Shumliaieva, I. (2023). Mizhnarodni ta yevropeiski zasady zabezpechennia sotsialnykh prav liudyny orhanamy publichnoi vlady [International and European principles of ensuring human social rights by public authorities]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 11(1), 26–34. DOI: <https://doi.org/10.15421/152304> [in Ukrainian].

SOCIAL AND LABOR RIGHTS AS "SECOND-GENERATION RIGHTS": THE INTERNATIONAL LEGAL ASPECT

Yurii Dreval*, Svitlana Zaika**

**National University of Water and Environmental Engineering,*

11, Soborna Str., Rivne, Ukraine, 33000,

e-mail: drevaly@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-7347-9433

***State Biotechnological University,*

44, Alchevskykh Str., Kharkiv, Ukraine, 61002,

e-mail: zaika.svitlana1975@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8132-7643

The article examines the process of formation and international legal regulation of social and labor rights as a component of second-generation rights. The concept of generations of human rights is considered as a way of classifying human rights according to historical criteria, which makes it possible to trace the gradual formation and legal consolidation of different groups of rights. Particular attention is paid to the social and labor component within social and economic rights, since this sphere covers the right to work, fair remuneration, safe and healthy working conditions, rest, social protection of employees, and relations between the employee, the employer and the state.

The study is based on the analysis of the concept of generations of human rights, the basic international legal acts in the field of human rights, as well as the statutory and convention documents of the International Labour Organization adopted at the initial stage of its activity. It is established that second-generation rights are linked with the consolidation of the idea of social justice in law and with the duty of the state to ensure proper legal, organizational and social conditions for their implementation. It is shown that social and labor rights occupy a distinct place within the system of social and economic rights due to their direct connection with the regulation of labor relations and the protection of the worker.

The international legal foundations of social and labor rights are analyzed. It is noted that the universal affirmation of human rights at the international level is traditionally associated with the adoption of the Universal Declaration of Human Rights of 1948, which enshrined the right to work, free choice of employment, just and favorable conditions of work, protection against unemployment, equal pay for equal work, the right to form trade unions, rest, and social security. At the same time, it is proved and argued that the beginnings of the international normative consolidation of certain components of second-generation rights in the social and labor sphere were laid much earlier, namely in 1919 in connection with the establishment of the International Labour Organization.

It is established that the first ILO documents were aimed not only at regulating working conditions, but also at ensuring social protection of workers. The initial ILO conventions addressed working time regulation, unemployment, maternity protection, limitation of child labor, and other minimum guarantees in the field of labor, which later formed the basis of international labor and social standards. On this basis, it is concluded that the activity of the ILO laid the foundation for international labor and social and labor standards and initiated the international legal formalization of a wide range of social and labor rights even before their universal proclamation in the acts of the United Nations. The obtained results allow social and labor rights to be considered as an important component of second-generation rights, whose international recognition developed gradually through legal doctrine, international norm-making, and the development of mechanisms for the protection of the individual in the sphere of labor.

Keywords: human rights, generations of human rights, social and economic rights, rule of law, international standards.

*Стаття: надійшла до редакції 02.04.2026
прийнята до друку 16.04.2026*